

Stanisław Fita

Rola TLiAM w rozwoju badań nad Mickiewiczem i upowszechnianiu dzieł poety

Rocznik Towarzystwa Literackiego imienia Adama Mickiewicza 33, 75-84

1998

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Stanisław Fita

ROLA TOWARZYSTWA LITERACKIEGO IM. ADAMA MICKIEWICZA W ROZWOJU BADAŃ NAD MICKIEWICZEM I UPOWSZECHNIANIU DZIEŁ POETY

W drugiej połowie XIX wieku, równoległe z publicystycznymi polemikami z tradycją romantyczną, następuje ożywienie zainteresowań twórczością romantyków, a także zaczyna szerzyć się w różnych formach publiczny kult Mickiewicza. Do postaci i dzieł „Adama, Juliusza i Zygmunta” odwoływały się ugrupowania podejmujące działalność niepodległościową, nazwiska poetów patronowały manifestacjom patriotycznym poprzedzającym wybuch powstania styczniowego. Ta forma nawiązywania do tradycji romantycznej znajdzie swoje przedłużenie zwłaszcza w działalności młodzieży akademickiej w Galicji. Po uzyskaniu przez tę dzielnicę autonomii następuje tam bujny rozwój najrozmaitszych stowarzyszeń. Wśród organizacji grupujących studentów największą rolę odgrywają powstałe w r. 1867 Czytelnie Akademickie w Krakowie i Lwowie. Właśnie one organizują co roku, w listopadzie, obchody rocznicowe ku czci Mickiewicza, łączone czasem z uczczeniem kolejnych rocznic powstania listopadowego. Zwyczaj ten rozszerzył się z czasem także na inne środowiska w różnych mniejszych ośrodkach.

Jednocześnie uczeni prowadzą badania nad życiem i twórczością Mickiewicza, w różnych okolicznościach dyskutuje się o kierunkach dalszych prac, o potrzebie poszukiwania i odkrywania nowych źródeł, a także o konieczności podjęcia prac nad nową, krytyczną edycją dzieł poety. Na ten temat mówi się nie tylko w kameralnych gronach uczonych, ale również na spotkaniach literatów, artystów i dziennikarzy.

I tak podczas obrad I Zjazdu Literatów i Artystów Polskich w Krakowie w 1883 r. ksiądz Jan Siemieński ze Lwowa wygłosił dwa referaty: *O kwestiach spornych, wątpliwych lub mylnie podawanych w życiorysie Adama Mickiewicza* oraz *O potrzebie nowego poprawnego wydania dzieł Mickiewicza*. W programie następnego Zjazdu Literatów i Artystów, który miał odbyć się w 1884 r. we Lwowie, znalazł się referat prezesa tamtejszego Koła Literackiego, profesora Romana

Pilata, *O potrzebie krytycznego wydania dzieł Mickiewicza*. Myślano o podjęciu tych prac w ramach wspomnianego Koła Literackiego. Do tego drugiego zjazdu nie doszło, jednak myśli rzucone we wspomnianych referatach, które ciągle budziły dyskusje w gronie polonistów, literatów i wydawców lwowskich, powoli zaczęły przybierać realne kształty. Wreszcie pod koniec 1885 r. dojrzała inicjatywa powołania specjalnego towarzystwa poświęconego badaniom nad Mickiewiczem i jego epoką na wzór podobnych towarzystw istniejących za granicą. Jak się wydaje – świadczy o tym korespondencja prywatna między współzałożycielami towarzystwa – odwoływano się przede wszystkim do wzorów niemieckich, zwłaszcza do Towarzystwa J. W. Goethego. Po kilkunastu latach Józef Tretiak napisał do Władysława Bełży: „Nie zapomnę tej chwili, jak przyszedłem do Ciebie, do górnej czytelnicy Ossolińskich, z myślą założenia Towarzystwa Mickiewiczowskiego na wzór Towarzystwa Goethego i jak Cię zastałem już tą samą myślą obracającego w głowie” (list z 7 X 1897).

Właściwymi inicjatorami i twórcami Towarzystwa Literackiego im. Adama Mickiewicza byli właśnie: Józef Tretiak, nauczyciel gimnazjalny we Lwowie, historyk literatury, autor trzypięciotomowej pracy *Mickiewicz w Wilnie i Kownie. Życie i poezja* (Lwów 1882, 1884), później profesor Uniwersytetu Jagiellońskiego, oraz Władysław Bełża, poeta, krytyk literacki, kustosz Biblioteki Zakładu im. Ossolińskich, zbieracz pamiątek Mickiewiczowskich, autor *Kroniki potocznej i anegdotycznej z życia Adama Mickiewicza na podstawie opisu wiarygodnych świadków* (Lwów 1884) i wielu szkiców o poecie i jego epoce, później wydawca *Albumu Mickiewiczowskiego* (Lwów 1889). Grono inicjatorów było szersze. W dyskusjach o programie przyszłej działalności Towarzystwa zarysowały się dwa stanowiska. Reprezentanci pierwszego – inicjatorzy i grono lwowskich polonistów, uważali, że Towarzystwo powinno mieć charakter naukowy i skupiać badaczy oraz wydawców Mickiewicza. Wyrazicielem drugiego był ksiądz Jan Siemieński, badacz-amator, zbieracz nieznanych szczegółów i materiałów, przede wszystkim zaś wielki entuzjasta Mickiewicza i polskiego romantyzmu. Chciał on, by Towarzystwo skupiało liczne grono nie tylko znawców, ale również miłośników twórczości Mickiewicza i prowadziło nie tylko prace naukowe, ale szeroką działalność popularyzatorską. Więcej zwolenników zyskała koncepcja założycieli i taki charakter nadano nowemu Towarzystwu.

W dniu 8 maja 1886 r. na zaproszenie Józefa Tretiaka i Władysława Bełży w biurze „Macierzy Polskiej” w gmachu Sejmu Krajowego we Lwowie zebrano się grono dziewięciu osób, które zawiązało Towarzystwo Literackie im. Adama Mickiewicza i spisało akt jego założenia. Byli to – oprócz dwóch wspomnianych – Franciszek Konarski, Franciszek Próchnicki, Albert Zipper, Bolesław Czerwieński, Gubrymowicz i Schmidt (chodzi o Władysława Gubrymowicza i Władysława

Schmidta, pod tekstem „aktu założenia” podpisanych bez imion – jako firma księgarsko-wydawnicza) oraz Władysław Zawadzki. Główne cele Towarzystwa sformułowano następująco:

„1. Zbieranie i porządkowanie materiałów odnoszących się do pism i życia tego największego poety naszego, do wszelkich jego stosunków, a wreszcie do całego ruchu umysłowego, którego on był głównym przedstawicielem.

2. Rozjaśnianie tych pism i tego żywota, znaczenia poety dla społeczeństwa, jego stanowiska w literaturze polskiej, jego stosunku do swoich i obcych pisarzy.

3. Rozpowszechnienie dzieł poety i w ogóle krzewienie czci dla niego i jego poezji.”

Na czele Towarzystwa stanął profesor Roman Pilat, pod którego kierownictwem Towarzystwo pracowało przez czternaście następnych lat. Dbał on o to, by zachowało ono charakter elitarny i grupowało członków uprawiających badania literackie, w szczególności nad twórczością Mickiewicza. Stąd obok uczonych profesorów w gronie Towarzystwa znaleźli się liczni literaci i krytycy literaccy, historycy, bibliotekarze, wydawcy i archiwiści, a przede wszystkim nauczyciele, znani z osiągnięć naukowych. Mimo iż działalność Towarzystwa miała ograniczać się do terenu Galicji, starało się ono angażować do swych prac badaczy z całego historycznego obszaru Polski oraz z zagranicy, a także – w miarę niewielkich możliwości – zapoznawać z rezultatami swej pracy opinię czytelniczą w całej Polsce i poza jej granicami. Stąd też na pierwszych listach członków – oprócz uczonych ze Lwowa i Krakowa – znajdujemy Piotra Chmielowskiego i Leopolda Méyeta z Warszawy, Władysława Nehringa z Wrocławia, Włodzimierza Spasowicza z Petersburga, Aleksandra Brücknera z Berlina, Józefa Kallenbacha z Fryburga.

Głównymi kierunkami działalności Towarzystwa Mickiewiczowskiego były:

1) utworzenie specjalistycznej biblioteki Mickiewiczowskiej, 2) organizowanie zebrań naukowych i odczytów publicznych, 3) wydawanie „Pamiętnika Towarzystwa Literackiego im. Adama Mickiewicza”, 4) wydawanie pism poety „lub też popieranie usiłowań innych wydawców w tym kierunku”, 5) organizowanie corocznych obchodów ku czci Mickiewicza „na własną rękę lub wspólnie z innymi stowarzyszeniami”.

Na pierwszym planie postawiono jednak zadania wydawnicze. W ciągu pierwszych lat regularnie wychodził „Pamiętnik Towarzystwa Literackiego im. Adama Mickiewicza” zawierający rozprawy, materiały, wspomnienia, korespondencję i inne przyczynki, a także liczne recenzje nowości z dziedziny wiedzy o Mickiewiczu oraz bieżącą bibliografię Mickiewiczowską. Współpracownikami byli poloniści i inni autorzy z różnych środowisk. „Pamiętnik” starano się kolportować nie tylko na terenie Galicji, docierał on do Królestwa i Księstwa Poznańskiego, do Rosji, Francji, Niemiec, Szwajcarii. Z największymi trudnościami docierał do War-

szawy i Królestwa Polskiego: tam dzieła Mickiewicza i wszelkie publikacje o nim były przez władze zaborcze niemiłe widziane.

Drugim ważnym przedsięwzięciem było rozpoczęcie prac nad krytyczną edycją dzieł Adama Mickiewicza. Przewidziana na 12 tomów, miała zawierać wszystkie teksty poety – z wyjątkiem korespondencji – w krytycznym, na miarę ówczesnych wymagań, opracowaniu. Oprócz tego członkowie Towarzystwa – zgodnie ze statutem – czynnie popierali „usiłowania innych wydawców w tym kierunku”. Jako przykład godny szczególnego zapamiętania można wskazać popularne wydanie *Pana Tadeusza* w opracowaniu Wilhelma Bruchnalskiego w serii wydawnictw „Macierzy Polskiej” we Lwowie (1888) w wysokim, jak na owe czasy, nakładzie (do końca XIX w. opublikowano łącznie 90 000 egzemplarzy, sprzedawanych po bardzo przystępnej cenie; zaś do roku 1913 ukazały się 24 wydania). Jedno ze wznowień, przygotowane w 1890 roku z okazji sprowadzenia zwłok Mickiewicza na Wawel, rozdawano bezpłatnie wśród ludności wiejskiej, tłumnie biorącej udział w uroczystości.

Prace nad wydaniem krytycznym rozpoczęto również w 1888 roku: na posiedzeniach Wydziału Towarzystwa wielokrotnie dyskutowano nad koncepcją wydania i ustalano kanon edycji, nawiązano współpracę z wybitnymi znawcami dzieł poety. Po kilku latach, w 1893 r., ukazał się – jako pierwszy w kolejności – tom III zawierający *Grażynę* w opracowaniu W. Bruchnalskiego, *Konrada Wallenroda* w opracowaniu W. Nehringa oraz przekład *Giaura* Byrona w opracowaniu P. Chmielowskiego. Po trzech latach, w roku 1896, wyszedł tom I, przygotowany przez J. Tretiaka, z wierszami najwcześniejszymi, *Balladami i romansami* oraz wierszami przypisywanymi Mickiewiczowi. Jednak prace nad dalszymi tomami postępowały powoli, pojawiały się nie przewidziane trudności, przede wszystkim często brakowało środków finansowych na realizację przedsięwzięcia. Tom II ukazał się dopiero w 1900 roku i zawierał sonety, *Farysa* oraz wiersze drobne z lat 1824–1855 w opracowaniu W. Bruchnalskiego, zaś tom IV z tekstem *Dziadów*, przygotowany przez J. Kallenbacha, wyszedł, po długich oczekiwaniach, w 1905 roku. Nad edycją *Pana Tadeusza* pracował R. Pilat, który zmarł w 1906 roku. Pozostawił, jak się okazało, jedynie opracowanie filologiczne tekstu Mickiewicza, bez aparatu krytycznego i bez objaśnień. Nie powiodły się próby uzupełnienia tych braków przez inne osoby i wreszcie, po długich wahaniach, wydano w latach 1910–1911 tomy V i VI *Dzieł*, zawierające sam tekst *Pana Tadeusza* bez komentarza. Profesor Nehring pracował od szeregu lat nad *Kursem literatury słowiańskiej*. Jednak choroba, a następnie śmierć uczonego uniemożliwiły realizację tych planów. Tak więc edycja krytyczna dzieł Mickiewicza, którą Towarzystwo uważało za przedsięwzięcie najważniejsze, pozostała niedokończona.

Również niepomyślnie potoczyły się dalsze losy „Pamiętnika”. Przez kilka lat ukazywał się on regularnie co roku, ostatni w 1891. Potem nastąpiła przerwa.

Trzeba było jednocześnie realizować dwa kosztowne przedsięwzięcia: wydawanie naukowe periodyku i krytyczną edycję *Dzieł*. Udało się wznowić „Pamiętnik” tylko raz, w jubileuszowym 1898 roku. Ale już wkrótce, w roku 1900, Towarzystwo zmieni swój profil i rozszerzy zakres zainteresowań na cały obszar historii literatury polskiej, zaś w roku 1902 zacznie wychodzić jego organ naukowy, „Pamiętnik Literacki”, który szczęśliwie przetrwa do naszych czasów i ukazuje się do dziś pod firmą Instytutu Badań Literackich PAN. U jego początków znajduje się inicjatywa lwowskich polonistów sprzed wieku.

Zanim wszakże do tego doszło, Towarzystwo próbowało stosować różne środki dla stworzenia pomyślnych warunków swego rozwoju. W 1893 roku powołano tak zwane „Kółko Mickiewiczowskie”. Było to grono inteligencji lwowskiej, które miało tworzyć rodzaj klubu dla odbywania spotkań dyskusyjnych, podejmowania różnych inicjatyw kulturalnych, a także propagowania i popierania wydawnictw Towarzystwa Literackiego im. Adama Mickiewicza. Skupiało ono uczonych różnych profesji, literatów i dziennikarzy, malarzy i nauczycieli. Pragnęło odrodzić i realizować ideały filareckie oraz rozwijać „tradycję Mickiewiczowską”. Ale nie udało się przynieść żadnej realnej pomocy Towarzystwu im. Mickiewicza.

Prawdziwym osiągnięciem zarówno Kółka jak Towarzystwa i szeregu innych organizacji i instytucji było zorganizowanie w 1898 roku uroczystych obchodów setnej rocznicy urodzin Adama Mickiewicza. Wprawdzie nie wszystkie projekty, zwłaszcza edytorskie, udało się zrealizować, jednak obchody rocznicowe miały imponujący przebieg, a brało w nich udział wiele tysięcy uczestników. Główne uroczystości odbyły się we Lwowie w dniach 21 i 22 maja 1898 roku. Złożyły się na nie: akademie w sali „Sokoła”, uroczyste nabożeństwa w katedrach łacińskiej i ormiańskiej, wielotysięczny pochód głównymi ulicami miasta i wielkie zgromadzenie na placu Mariackim, na którym potem w roku 1904 stanął pomnik poety. Członkowie Towarzystwa i inni prelegenci wygłosili szereg odczytów o Mickiewiczu w lwowskich szkołach, a także w wielu miastach, miasteczkach i osadach całej Galicji. Szczególnie starannie przygotowano jubileuszowe uroczystości Mickiewiczowskie w galicyjskich uzdrowiskach, np. w Krynicy, gdzie przebywało wielu kuracjuszy i letników także z zaboru rosyjskiego. Oczywiście Towarzystwo uczestniczyło poprzez swoich przedstawicieli w uroczystym odsłonięciu pomnika Mickiewicza w Krakowie (26 czerwca 1898) oraz – tylko poprzez wysłaną depeczę – w odsłonięciu pomnika w Warszawie (24 grudnia), które odbyło się przy udziale licznych tłumów – w milczeniu. Staraniem Kółka Mickiewiczowskiego już w 1899 roku została wydana we Lwowie okazała księga *Rok Mickiewiczowski*, zawierająca szereg rozpraw i przyczynków o Mickiewiczu i jego czasach oraz szczegółową dokumentację obchodów rocznicy Mickiewiczowskiej w całym kraju i poza jego granicami.

Rok 1898 zamyka pierwszy okres dziejów Towarzystwa, w którym zajmowało się ono wyłącznie pracami nad dziełami Mickiewicza i publikowaniem ich rezultatów.

Jak wspomniano, w roku 1900 Towarzystwo rozszerza zakres swych zainteresowań i przez wiele lat Mickiewicz nie znajdował się na pierwszym planie jego działalności. Najgłośniejsze wydarzenia w życiu Towarzystwa na początku XX wieku związane były z recepcją Słowackiego, któremu poświęcano teraz szczególną uwagę. Jednym był protest przeciw nagrodzeniu przez krakowską Akademię Umiejętności książki współzałożyciela Towarzystwa, J. Tretiaka, o Słowackim, którą uznano za próbę zdyskredytowania dorobku poety i podważenia jego pozycji w „panteonie wieszczów”. Drugim – zorganizowanie uroczystych obchodów setnej rocznicy urodzin Juliusza Słowackiego w roku 1909, których najważniejszym momentem był ogólnokrajowy zjazd historyczno-literacki we Lwowie poświęcony twórczości poety.

Później twórczość Mickiewicza była przedmiotem wielu referatów naukowych, wygłaszanych na posiedzeniach Towarzystwa, któremu przewodniczyli tak wybitni znawcy twórczości poety i autorzy monografii o nim, jak Józef Kallenbach (w latach 1908–1918) i Juliusz Kleiner (w latach 1934–1946). Bardziej ambitne przedsięwzięcia pojawiły się dopiero po drugiej wojnie światowej, gdy Towarzystwu przewodniczył profesor Julian Krzyżanowski. Wówczas podjęto nowe inicjatywy wydawnicze, spośród których najcenniejszą jest zbiorowa edycja *Dzieł Słowackiego*, kilkakrotnie wznawiana.

W okresie powojennym przypadło kilka rocznic Mickiewiczowskich, uroczyste obchodzonych w skali krajowej i międzynarodowej. Z okazji 150 rocznicy urodzin poety w roku 1948 Towarzystwo wystąpiło z inicjatywą odbudowy pomnika Mickiewicza w Warszawie, zorganizowania wielkiej Wystawy Mickiewiczowskiej, a także zamierzało urządzić sesję naukową w Poznaniu lub we Wrocławiu. Tego ostatniego projektu nie udało się doprowadzić do skutku, zaś dwa pierwsze zostały zrealizowane przez inne czynniki. Najtrwalszym świadectwem udziału Towarzystwa w obchodach Roku Mickiewiczowskiego stał się rocznik XXXVIII „Pamiętnika Literackiego” z rozprawami i artykułami wybitnych znawców twórczości poety i polskiego romantyzmu.

Dla Towarzystwa nadeszły wówczas trudne czasy, chwilami wydawało się, że jego dni są policzone, w swej codziennej pracy natrafiało na coraz to nowe trudności. Profesor Krzyżanowski, nie zrażony tymi trudnościami, planował nowe przedsięwzięcia, przede wszystkim zaś – w związku ze zbliżającą się setną rocznicą zgonu Mickiewicza – rzucił pomysł zorganizowania prac nad edycją krytyczną dzieł wszystkich poety. Było to nawiązanie do tradycji badań Mickiewiczowskich Towarzystwa, przede wszystkim do pierwszego wydania krytycznego, rozpoczętego we Lwowie pod koniec ubiegłego stulecia. Rozważano możliwości

powołania Pracowni Mickiewiczowskiej, gdyż edycja miała być robotą zespołową, zaplanowaną – jak wszystko, co robił profesor Krzyżanowski – z ogromnym rozmachem: prace miały rozpocząć się w roku 1952, co roku wychodziłoby po 8 tomów, całość zaś miała zostać ukończona w 1955 roku! Plan ten pozostał w sferze życzeń. W roku 1955 ukazała się jubileuszowa edycja *Dzieł* poety. Nie było to wydanie krytyczne i nie Towarzystwo mu patronowało, choć na czele Komitetu Redakcyjnego stał Julian Krzyżanowski, zaś wśród wydawców poszczególnych tomów było wielu wybitnych członków Towarzystwa, podobnie jak wcześniej w narodowym wydaniu *Dzieł* Mickiewicza (1948–1955).

Ale w roku 1955, Roku Mickiewiczowskim, Towarzystwo, po kilku latach trudnych, powróciło do publicznej działalności, która z biegiem czasu stawała się coraz bardziej ożywiona i przyniosła znaczne osiągnięcia. Staraniem Zarządu Głównego Towarzystwa zorganizowano wówczas w Warszawie cykl prelekcji o Mickiewiczu, podobnie w oddziałach terenowych (w sumie wygłoszono 82 odczyty). Teksty odczytów warszawskich złożyły się na książkę zbiorową, wydaną nakładem Państwowego Instytutu Wydawniczego w 1956 roku.

Od tej pory Mickiewicz często pojawia się jako temat różnych prac Towarzystwa: wygłoszono o jego twórczości szereg prelekcji, organizowano sesje naukowe i popularne, po latach przystąpiono do prac nad nowym zbiorowym wydaniem *Dzieł*. Wydawany od roku 1966 „Rocznik Towarzystwa Literackiego im. Adama Mickiewicza” w każdym numerze zawiera dział „Mickiewicziana i materiały z epoki Mickiewicza”, zaś przez długi czas zamieszczał w każdym tomie „Materiały do bibliografii Mickiewiczianów”. Chociaż zewnętrzne formy upamiętniania postaci patrona i innych wielkich twórców naszej literatury nie należą do najważniejszych zadań Towarzystwa, które w przeszłości tylko takie akcje wspierało i na równi z innymi stowarzyszeniami w nich uczestniczyło, warto wspomnieć, że Oddział Towarzystwa w Gdańsku był współinicjatorem wzniesienia pomników Adama Mickiewicza w parku oliwskim oraz w Sopocie (1955), zaś Oddział Rzeszowski wystąpił z inicjatywą odbudowania zniszczonego przez okupantów w roku 1940 pomnika autora *Pana Tadeusza* w Rzeszowie, jednego z pierwszych – dodajmy – pomników poety w Polsce. Uroczystość odsłonięcia odbyła się w jubileuszowym roku Towarzystwa – w listopadzie 1986.

Do najważniejszych jednak przedsięwzięć Mickiewiczowskich Towarzystwa należy nowa edycja *Dzieł* poety oraz popularyzacja wiedzy o jego twórczości poprzez odczyty i sesje naukowe.

Z inicjatywą nowego wydania *Dzieł* Mickiewicza, niezależnie od publikowanej przez Ossolineum edycji krytycznej, wystąpiła Spółdzielnia Wydawnicza „Czytelnik” w roku 1982, zwracając się jednocześnie do naszego Towarzystwa o objęcie naukowego patronatu nad całym przedsięwzięciem. Wydanie miało

nawiązywać do zrealizowanych w przeszłości przez tę oficynę wydań „narodowe- go” i „jubileuszowego”, pomyślane jako edycja popularna a zarazem krytyczna, zgodna ze stanem współczesnej filologii. Pieczę nad wydaniem powierzono najwybitniejszym edytorom Mickiewicza i poezji romantycznej. W skład Redakcji Naczelnej weszli: Zbigniew Jerzy Nowak, Zofia Stefanowska, Czesław Zgorzelski, od 1997 roku – Maria Prussak. Członkami Komitetu Redakcyjnego zostali: Maria Dernałowicz, Zygmunt Dokurno, Władysław Floryan, Stefan Kieniewicz, Zdzisław Libera, Stanisław Makowski (sekretarz), Julian Maślanka, Andrzej Paluchowski, Zofia Trojanowiczowa, Michał Witkowski. Jest to wydanie opracowywane z myślą o dwusetnej rocznicy urodzin Adama Mickiewicza i nosi nazwę „Wydanie rocznicowe 1798 – 1998”. Prace przygotowawcze trwały długo, długo też trwały starania o zdobycie środków na jego realizację. Pierwszy tom edycji, poprzedzonej wstępem Stefana Treugutta pt. *Mickiewicz – domowy i daleki*, zawierający *Wiersze* w opracowaniu Czesława Zgorzelskiego, ukazał się w roku 1993, dotąd ukazało się łącznie 12 tomów:

T.2: *Poematy*. Oprac. W. Floryan przy współpracy K. Górskiego i Cz. Zgorzelskiego (1994),

T.3: *Dramaty*. Oprac. Z. Stefanowska (1995),

T.4: *Pan Tadeusz*. Oprac. Z.J. Nowak (1995),

T.5: *Proza artystyczna i pisma krytyczne*. Oprac. Z. Dokurno (1996),

T.7: *Pisma historyczne. Wykłady lozańskie*. Oprac. J. Maślanka (1996),

T.8: *Literatura słowiańska. Kurs pierwszy*. Oprac. J. Maślanka (1997),

T.9: *Literatura słowiańska. Kurs drugi*. Oprac. J. Maślanka (1997),

T.10: *Literatura słowiańska. Kurs trzeci*. Oprac. J. Maślanka (1998),

T.11: *Literatura słowiańska. Kurs czwarty*. Oprac. J. Maślanka (1998),

T.12: *Legion Polski. Trybuna Ludów*. Oprac. S. Kieniewicz (1997).

T.14: *Listy*. Cz. 1: 1815–1829. Oprac. M. Dernałowicz, E. Jaworska, M. Zielińska (1998).

Tak więc rocznicowa edycja, mimo iż – wbrew optymistycznym przewidywaniom – nie została jeszcze ukończona, kilka zaś osób z grona redaktorów i edytorów zmarło (Z.J. Nowak, Cz. Zgorzelski, K. Górski, W. Floryan, S. Kieniewicz, Z. Libera, M. Witkowski), jest bardziej zaawansowana niż wydanie sprzed wieku, które ograniczyło się do sześciu, nie w pełni ukończonych, woluminów. Towarzystwo patronowało również wydaniom prac o twórczości i biografii Mickiewicza. Jako najważniejszą należy wymienić kolejny tom *Kroniki życia i twórczości Adama Mickiewicza. Czerwiec 1834 – październik 1840*, opracowany przez Marię Dernałowicz, wydany z okazji zbliżającej się dwusetnej rocznicy urodzin poety przez Instytut Badań Literackich PAN i Towarzystwo Literackie w 1996 roku.

Odczytów i różnego rodzaju sesji było tak wiele, że trudno wymienić wszystkie. Od sesji Mickiewiczowskiej w Katowicach w 1956 roku, której miejscowy oddział Towarzystwa był współorganizatorem, aż do obecnego Zjazdu i towarzyszącej mu sesji, w różnych miastach urządzano imprezy na większą lub mniejszą skalę. Szczególnymi okazjami do organizowania konferencji lub cyklów prelekcji były rocznice, takie jak 150 rocznica wydania *Ballad i romansów*, 150-lecie *Pana Tadeusza* czy też, uczczona w Oddziale Warszawskim, 150 rocznica objęcia przez Adama Mickiewicza katedry literatur słowiańskich w Collège de France. Spośród licznych imprez Mickiewiczowskich, jakie zorganizowano w różnych miastach Polski, warto przypomnieć choć niektóre. A więc: w 1981 roku w Kaliszu „W 150 rocznicę pobytu Adama Mickiewicza na południowopolskiej ziemi”, połączona z programem artystycznym i wycieczką do Muzeum Mickiewicza w Śmiełowie, sesję w Białymstoku, której miejscowy Oddział Towarzystwa był współorganizatorem, sesje Mickiewiczowskie organizowane z okazji rocznic działalności niektórych oddziałów (np. w Opolu, Warszawie, Pabianicach, Piotrkowie Trybunalskim, Przemyślu, Rzeszowie i innych). Kilkakrotnie urządził konferencje Mickiewiczowskie oddział we Wrocławiu.

Szczególnym wydarzeniem była jubileuszowa sesja w październiku 1986 r. towarzysząca Walnemu Zjazdowi Delegatów Towarzystwa Literackiego w 100-lecie jego istnienia. Referaty wygłosili: Konrad Górski, Wiktor Weintraub, Czesław Zgorzelski, Bogdan Zakrzewski, Jarosław Maciejewski, Alina Witkowska, Gertruda Wichary i Henryk Gradkowski. Przypomniano również stuletnie dzieje Towarzystwa (autor niniejszego referatu) oraz historyczne związki z Zakładem Narodowym im. Ossolińskich (Krystyna Korzon). Niektórzy z uczestników Zjazdu mieli możliwość uczestniczyć w spotkaniu w III Liceum Ogólnokształcącym im. Adama Mickiewicza we Wrocławiu, które stale współpracuje z tamtejszym oddziałem Towarzystwa. Młodzież zaprezentowała znakomity program artystyczny, który dostarczył słuchaczom niezwykłych i niezapomnianych wzruszeń. Poezja Mickiewicza w wykonaniu jej młodych interpretatorów zabrzmiiała z wyjątkową siłą, czysto, autentycznie. Było to nie mniej ważne spotkanie niż sesja naukowa z udziałem wybitnych znawców twórczości poety. Jubileusz wrocławski – co było dla uczestników bardzo ważnym doświadczeniem – potwierdził żywotność tych form recepcji Mickiewicza, które stały się trwałym elementem kultury i obyczaju polskiego począwszy od ubiegłego wieku. Dzieło Mickiewicza fascynuje ciągle i pobudza myśl badawczą coraz nowych pokoleń uczonych, a także kształtuje wyobraźnię i wrażliwość kolejnych generacji młodych odbiorców.

Cała działalność Towarzystwa Literackiego im. Adama Mickiewicza, prowadzona od 112 lat w zmieniających się warunkach, zmuszających niejednokrotnie do pokonywania najrozmaitszych trudności, służy w różnych formach zachowa-

niu i ciągłemu aktualizowaniu tradycji, zapoczątkowanej przez lwowskich badaczy i miłośników twórczości Mickiewicza w ubiegłym wieku.

Szkic ten został opracowany na podstawie książki autora: *Towarzystwo Literackie im. Adama Mickiewicza 1886–1986*, Wrocław 1990, oraz sprawozdań i materiałów zamieszczonych w kolejnych tomach „Rocznikach Towarzystwa”. Świadomie nie uwzględniono wydarzeń obecnego roku jubileuszowego, gdyż jest na to za wcześnie.